

การเสริมพลังสตรีสู่การเมือง: สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์ (3ส) *

Women's Empowerment in Political Roles: Self-Structure-Situation (3S)

ธณิกานต์ พรพงษาโรจน์

Thanikan Pornpongsaroj

วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University

E-mail: thanikan.p66@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

แม้ผู้หญิงไทยมีความก้าวหน้าด้านการศึกษาและมีศักยภาพสูง แต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติยังคงต่ำกว่าร้อยละ 20 บทความนี้มุ่งนำเสนอกรอบแนวคิด "สามพลังเพื่อความยั่งยืน (3ส)" เพื่อเสริมพลังของผู้หญิง (Women's Empowerment) และผลักดันการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืน โดยกรอบ 3ส ประกอบด้วย 1) สภาวะ (Self) หมายถึง การพัฒนาความมั่นใจ แรงจูงใจ และทักษะความเป็นผู้นำของผู้หญิง 2) สถาบัน (Structure) หมายถึง การปฏิรูปนโยบายพรรคการเมือง กฎหมายเลือกตั้ง และระบบที่เอื้อต่อความเท่าเทียม และ 3) สถานการณ์ (Situation) หมายถึง การใช้โอกาสจากกระแสสังคม อิทธิพลสื่อ และสถานการณ์ต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ โดยปัญหาหลักที่ผู้หญิงไทยเผชิญ คือ ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ และบริบททางการเมืองที่ซับซ้อน การแก้ไขจึงต้องอาศัยความเข้าใจและการบูรณาการทั้งสามมิตินี้เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของความสมดุลทางเพศ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs)

---

* ได้รับบทความ: 14 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 17 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 19 พฤศจิกายน 2568

คำสำคัญ: การเสริมพลังของผู้หญิง; การมีส่วนร่วมทางการเมือง; ความเสมอภาคทางเพศ; สามพลังเพื่อความยั่งยืน

Abstract

Despite the educational advancements and high potential of Thai women, their political participation at the national level remains below 20 percent. This article introduces the "Three Powers for Sustainability (3S)" framework, aimed at empowering women and promoting sustainable political engagement. The 3S framework consists of three components: 1) Self - developing women's confidence, motivation, and leadership skills; 2) Structure - reforming political party policies, electoral laws, and systems to promote equality; and 3) Situation - leveraging opportunities from social movements, media influence, and various circumstances. The main challenges facing Thai women include structural constraints, a male-dominated political culture, and complex political contexts. To address these issues, it is essential to understand and integrate all three dimensions, ultimately creating sustainable gender balance in politics that align with the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs).

Keywords: women's empowerment; political engagement; gender equality; three powers for sustainability

1. บทนำ

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) และการเสริมพลังของผู้หญิง (Women's Empowerment) ได้รับการยอมรับในฐานะประเด็นสำคัญของการพัฒนาระดับสากลและเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญของศตวรรษที่ 21 เอกสารสำคัญระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการ (Beijing Declaration and Platform for Action) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (CEDAW) รวมถึงเป้าหมาย

การพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (United Nations, 2015) ล้วนเน้นย้ำความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองอย่างเท่าเทียม เนื่องจากไม่เพียงสะท้อนคุณค่าพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความหลากหลายของการกำหนดนโยบายสาธารณะและส่งเสริมความชอบธรรมทางการเมือง (Paxton, Hughes, & Barnes, 2020)

แม้หลายประเทศจะมีความก้าวหน้าผ่านมาตรการเชิงโครงสร้าง อาทิ การกำหนดโควตาทางเพศ (Gender Quotas) แต่ประเทศไทยยังคงประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศในทางการเมืองอย่างเรื้อรัง ผู้หญิงไทยได้รับสิทธิทางการเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และมีสัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาสูงกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม สัดส่วนผู้แทนราษฎรหญิงในสภาผู้แทนราษฎรไทย ยังคงอยู่ที่เพียงร้อยละ 19.6 (97 จาก 495 ที่นั่ง) ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับโลกที่ร้อยละ 27.1 และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ร้อยละ 23.5 (Inter-Parliamentary Union, 2025) สะท้อนให้เห็นว่า แม้ผู้หญิงไทยจะมีศักยภาพและโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม แต่ยังคงเผชิญอุปสรรคสำคัญในการเข้าสู่และดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับชาติ

ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงอุปสรรคเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมหลายประการ ได้แก่ 1) ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างพรรคการเมืองที่มักอยู่ในมือของกลุ่มชายผู้มีอำนาจและทุนทางการเมืองสูง 2) กลไกการเลือกตั้งและการขาดมาตรการโควตาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จ เช่น รวันดา (ร้อยละ 63.8) และสวีเดน (ร้อยละ 45) (Inter-Parliamentary Union, 2025) และ 3) ค่านิยมชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมการเมืองไทย (Jermstiparsert, 2016; Tripp, 2015; Krook, 2010)

ในเชิงทฤษฎี การศึกษาในอดีตส่วนใหญ่มักเน้นเพียงปัจจัยเฉพาะด้าน เช่น มิติระดับบุคคล (แรงจูงใจ ความมั่นใจในตนเอง) ตามแนวทฤษฎีของ Maslow (1943) และ Deci & Ryan (2000) หรือมิติโครงสร้างสถาบัน (นโยบายโควตาและระบบเลือกตั้ง) (Krook, 2015) อย่างไรก็ตาม การศึกษาส่วนใหญ่มองข้ามการบูรณาการระหว่างแต่ละมิติ และยังขาดมุมมองในมิติด้านสถานการณ์ เช่น การสืบทอดอำนาจทางการเมืองแบบครอบครัว และอิทธิพลของสื่อ จึงอาจยังไม่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการสร้างระบบสนับสนุนระยะยาวผ่านการศึกษา การพัฒนาศักยภาพ นโยบายพรรคการเมือง กฎหมายการเลือกตั้ง ตลอดจนความร่วมมือระหว่างประเทศ (Kabeer, 1999)

บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักสามประการ ได้แก่ 1) เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิด 3ส "สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์" (3S Framework: Self-Structure-Situation) สำหรับการอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเสริมพลังของผู้หญิงในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองอย่างเป็นระบบ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญภายใต้กรอบ 3ส ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงไทย ทั้งในมิติความมั่นใจและแรงจูงใจส่วนบุคคล (Self) กลไกทางสถาบันและโครงสร้างพรรคการเมือง (Structure) และเงื่อนไขเชิงสถานการณ์ (Situation) และ 3) เพื่อเปรียบเทียบกรณีศึกษาจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เช่น รวันดา สวีเดน อินเดีย และญี่ปุ่น เพื่อหาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

กรอบแนวคิด 3ส จะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสภาวะแรงจูงใจและศักยภาพของผู้หญิง (Self) กลไกทางสถาบันและวัฒนธรรมการเมือง (Structure) และเงื่อนไขของสถานการณ์ที่อาจมีได้คาดหมายล่วงหน้า (Situation) โดยชี้ให้เห็นว่าการเสริมพลังผู้หญิงไม่ใช่กระบวนการเชิงเส้นตรง หากแต่เป็นพลวัตที่ต้องอาศัยการประสานกันของทั้งสามปัจจัย การสร้างสมดุลในสามมิตินี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่นำมาซึ่งโอกาสของคนทุกเพศอย่างเท่าเทียม อันเป็นปัจจัยที่หลอมรวมกันเพื่อกำหนดทิศทางการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงไทยในระยะยาวเพื่อสร้างความยั่งยืน (Sustainability) รวมทั้งเป็นการก่อรูปของอุดมการณ์ทางการเมืองบนความสมดุลทางเพศ (Political Ideology in Gender Balance) ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการอันหลากหลายของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

2. กรอบความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมพลังของผู้หญิง

การทำความเข้าใจการเสริมพลังของผู้หญิงในทางการเมืองจำเป็นต้องอาศัยกรอบความคิดและทฤษฎีที่ครอบคลุมทั้งแรงจูงใจส่วนบุคคล ศักยภาพผู้นำ โครงสร้างสถาบัน มาตรการเชิงนโยบาย และหลักความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งเมื่อเชื่อมโยงเข้าด้วยกันจะสร้างภาพรวมที่ช่วยอธิบายการเข้าสู่เวทีการเมืองของผู้หญิงได้อย่างรอบด้าน

2.1 ทฤษฎีมิติบุคคล: แรงจูงใจและศักยภาพผู้นำ

การอธิบายแรงผลักดันและความพร้อมของผู้หญิงในการเข้าสู่เวทีการเมืองต้องเข้าใจทั้งแรงจูงใจส่วนบุคคลและการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งสามารถอธิบายผ่านทฤษฎีสำคัญดังนี้

2.1.1 ทฤษฎีแรงจูงใจ

ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow, 1943) แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็นห้าลำดับ โดยเสนอว่าผู้คนจะแสวงหาการบรรลุความต้องการในระดับสูงก็ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้ว การเข้าสู่เวทีการเมืองของผู้หญิงจึงเป็นกระบวนการเติมเต็มศักยภาพตนเองในระดับสูงสุด (Self-Actualization) โดยเฉพาะความต้องการการได้รับการยอมรับ (Esteem Needs) และการใช้ความสามารถเพื่อสร้างคุณค่าที่มีความหมาย อย่างไรก็ตาม การบรรลุระดับนี้เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐาน เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัย และการสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม ได้รับการตอบสนองแล้ว

ทฤษฎี Self-Determination ของ Deci & Ryan (1985) ชี้ให้เห็นว่าแรงจูงใจที่แท้จริงและยั่งยืนเกิดจากความต้องการสามประการ ได้แก่ ความเป็นอิสระ (Autonomy) ความสามารถ (Competence) และความสัมพันธ์ (Relatedness) ซึ่งเป็นรากฐานของแรงจูงใจจากภายใน (Intrinsic Motivation) ผู้หญิงที่มีความรู้สึกถึงการควบคุมชีวิตของตนเอง มีความมั่นใจในความสามารถ และมีความเชื่อมโยงกับสังคมในเชิงบวก มักจะกล้าเข้าสู่เวทีการเมือง แม้ต้องเผชิญอุปสรรค

เมื่อเชื่อมโยงสองทฤษฎี จะเห็นว่ามาสโลว์อธิบาย "แรงจูงใจเชิงลำดับขั้น" และเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็น ขณะที่ Deci & Ryan (2000) อธิบาย "คุณภาพของแรงจูงใจ" ที่ผลักดันให้ผู้หญิงแสวงหาบทบาทที่มีความหมายอย่างยั่งยืน กลยุทธ์การเสริมพลังผู้หญิงที่มีประสิทธิภาพจึงต้องทำงานสองแนวทางพร้อมกัน: (1) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อ เช่น ระบบสวัสดิการกลไกคุ้มครอง และระบบโควตา และ (2) การพัฒนาศักยภาพและสร้างแรงจูงใจภายใน เช่น โครงการฝึกอบรมภาวะผู้นำและการสร้างเครือข่ายสนับสนุน

2.1.2 ทฤษฎีศักยภาพผู้นำ

ทฤษฎีสภาวะทับซ้อน (Intersectionality) ของ Crenshaw (1989) อธิบายว่าอัตลักษณ์ของบุคคลเกิดจากการบรรจบกันของหลายมิติ เช่น เพศ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา และสถานะทางสังคม ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงมีประสบการณ์และโอกาสที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่ซ้อนทับกัน ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงจากชนกลุ่มน้อยหรือชนบทอาจเผชิญอุปสรรคมากกว่าผู้หญิงในกลุ่มกระแสหลัก การพัฒนาศักยภาพผู้นำหญิงจึงต้องคำนึงถึงความหลากหลายและออกแบบมาตรการที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ใช้แนวทางเดียวกันกับผู้หญิงทุกกลุ่ม

ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ของ Becker (1964) ให้ความสำคัญกับการลงทุนในตนเอง เช่น การศึกษา การฝึกอบรม และประสบการณ์การทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สร้างความพร้อมและเพิ่มศักยภาพในการเข้าสู่บทบาทผู้นำ โดยเฉพาะในสังคมที่ยังมีอคติทางเพศ ผู้หญิงมักต้องมีคุณสมบัติที่ดีกว่าผู้ชายเพื่อได้รับการยอมรับในระดับเดียวกัน การลงทุนด้านทุนมนุษย์จึงเป็น "กลยุทธ์" ที่ผู้หญิงใช้เพื่อยกระดับตนเองให้มีความพร้อมทัดเทียม

การบูรณาการสองทฤษฎีแสดงให้เห็นว่าศักยภาพผู้นำไม่ได้เกิดจากความสามารถเชิงทักษะเพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกกำหนดโดยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ซ้อนทับกัน การลงทุนด้านทุนมนุษย์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอหากผู้หญิงเผชิญอุปสรรคซ้อนทับจากตำแหน่งทางสังคม ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงจากกลุ่มชายขอบที่มีการศึกษาสูงอาจยังคงเผชิญการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติและเพศพร้อมกัน ทำให้โอกาสถูกจำกัดมากกว่าผู้หญิงจากกลุ่มกระแสหลักที่มีการศึกษาในระดับเดียวกัน

2.2 ทฤษฎีมิติโครงสร้าง: สถาบันและวัฒนธรรมทางการเมือง

การอธิบายข้อจำกัดและโอกาสของผู้หญิงในการเข้าสู่การเมืองจำเป็นต้องมองผ่านกรอบทฤษฎีเชิงโครงสร้างที่สะท้อนบทบาทของสถาบันและวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งครอบคลุมทั้งกลไกที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.2.1 วัฒนธรรมการเมืองและโครงสร้างแบบปิตาธิปไตย

แนวคิดทางวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture) ของ Almond & Verba (1963) ชี้ว่าเจตคติ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมมีอิทธิพลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ในกรณีของประเทศไทย วัฒนธรรมทางการเมืองยังคงสะท้อนค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในฐานะ "แม่" และ "ผู้ดูแลครอบครัว" มากกว่าผู้กำหนดนโยบายสาธารณะ การรับรู้ว่าคุณสมบัติเหมาะสมกับการเป็นผู้นำทางการเมืองมากกว่าจึงกลายเป็นอุปสรรคเชิงวัฒนธรรมที่จำกัดพื้นที่ของผู้หญิงในเวทีการเมือง

โครงสร้างแบบปิตาธิปไตย (Patriarchal Structure) กำหนดให้สถาบันทางการเมืองถูกออกแบบและดำเนินงานภายใต้กรอบที่เอื้อต่อผู้ชาย (Walby, 1990) ในบริบทไทย ระบบราชการและพรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังคงถูกครอบงำโดยผู้นำชาย การคัดเลือกผู้สมัครมักขึ้นอยู่กับการเครือข่ายทางอำนาจและความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่าความสามารถ การเมืองแบบปิตาธิปไตยยังปรากฏในรูปแบบของภาระบทบาทซ้อน (Double Burden) ที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบทั้งงานครอบครัวและสังคม ซึ่งจำกัดเวลาและทรัพยากรในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

2.2.2 ระบบอุปถัมภ์และสตรีนิยมเชิงสหสัมพันธ์

ระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ถือเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อโอกาสทางการเมืองของผู้หญิง โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง "นาย" กับ "ลูกน้อง" ยังคงมีอิทธิพลสูง (Kitschelt & Wilkinson, 2007) การเข้าสู่การเมืองจึงมักขึ้นอยู่กับเครือข่ายและการสนับสนุนจากกลุ่มอำนาจเดิมซึ่งมักถูกครอบครองโดยผู้ชาย ผู้หญิงที่ไม่มีฐานทางเศรษฐกิจหรือสังคมเพียงพอจึงมีโอกาสน้อยในการได้รับเลือกหรือได้รับการแต่งตั้ง

เมื่อพิจารณาผ่านกรอบสตรีนิยมเชิงสหสัมพันธ์ (Intersectional Feminism) (Crenshaw, 1989) จะเห็นได้ว่าการกีดกันผู้หญิงในทางการเมืองของไทยไม่ได้เกิดจากเพียงเพศสภาพเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับชนชั้น เศรษฐกิจ การศึกษา และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ผู้หญิงจากพื้นที่ชนบทหรือกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีข้อจำกัดมากกว่าในแง่ของการเข้าถึงทรัพยากรและเครือข่ายทางการเมือง

2.2.3 มาตรการเชิงนโยบายและกรอบกฎหมาย

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา มาตรการสำคัญต่อการเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้หญิงคือการกำหนดโควตาทางเพศ (Gender Quotas) ซึ่งมีหลายรูปแบบ ทั้งโควตาภายในพรรคการเมือง (Party Quotas) โควตาที่บัญญัติในกฎหมาย (Legislative Quotas) และการจัดสรรที่นั่งโดยตรงในสภา (Reserved Seats) (Krook, 2009)

นอกจากนี้ กรอบทางกฎหมายและนานาชาติ เช่น อนุสัญญา CEDAW ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการเชิงรุกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเพศ (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women), 2019) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 5 ว่าด้วยความเสมอภาคทางเพศ ยังผลักดันให้ประเทศต่างๆ บูรณาการความเสมอภาคเพศเข้าไปในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

มาตรการเหล่านี้จึงเป็นกลไกที่ไม่เพียงแต่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณในการเพิ่มจำนวนผู้แทนหญิง แต่ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ เช่น การเพิ่มความชอบธรรมของผู้หญิงในฐานะผู้นำ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้น และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เท่าเทียมในระยะยาว

2.2.4 แนวคิดสิทธิสตรีและการเสริมพลัง

แนวคิดสิทธิสตรีในระบอบประชาธิปไตยมีรากฐานจากทฤษฎีการเมืองสตรีนิยมผลงานของ Wollstonecraft (1995) ถือเป็นหมุดหมายสำคัญที่เรียกร้องให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา

และสิทธิทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย ขณะที่ทฤษฎี Gender Trouble ของ Butler (1990) ขยายขอบเขตโดยท้าทายแนวคิดเรื่องเพศในฐานะ "ธรรมชาติ" และเสนอว่าเพศสภาพเป็นสิ่งที่ถูกสร้างผ่านกระบวนการทางสังคม

แบบจำลองการเสริมพลังของ Kabeer (1999) เสนอสามมิติของการเสริมพลัง ได้แก่ การเข้าถึงทรัพยากร (Resources) การกระทำหรือการตัดสินใจ (Agency) และผลลัพธ์ (Achievements) กรอบนี้ช่วยอธิบายว่าการเสริมพลังของผู้หญิงมิได้จำกัดเพียงการเพิ่มจำนวนตัวแทนทางการเมือง แต่ยังรวมถึงการสร้างศักยภาพให้ผู้หญิงสามารถตัดสินใจอย่างมีอิสระและบรรลุผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพ การผสมผสานระหว่างทฤษฎีการเมืองสตรีนิยมและแบบจำลองการเสริมพลังช่วยยืนยันว่าความเสมอภาคทางเพศไม่ใช่เพียงเป้าหมายทางศีลธรรม แต่เป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

2.3 กรณีศึกษาและบทเรียนจากต่างประเทศ

การทำความเข้าใจการเสริมพลังของผู้หญิงในทางการเมืองไม่สามารถพิจารณาได้เพียงจากปัจจัยภายในประเทศ แต่ยังต้องมองจากประสบการณ์ของนานาชาติที่มีความหลากหลาย กรณีศึกษาของประเทศต่าง ๆ ช่วยสะท้อนถึงเงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้อย่างยั่งยืน บทความนี้จะเลือกกรณีศึกษาของสาธารณรัฐวันดา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และประเทศญี่ปุ่น เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางที่แตกต่างกันในการผลักดันผู้หญิงเข้าสู่เวทีการเมือง โดยใช้กรอบ 3ส (สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์) หรือ 3S (Self-Structure-Situation) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว พร้อมทั้งสังเคราะห์บทเรียนที่สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทของประเทศไทย

2.3.1 เปรียบเทียบ 4 ประเทศตามกรอบ 3ส

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบปัจจัยการเสริมพลังผู้หญิงทางการเมืองใน 4 ประเทศ

มิติ	รวันดา	สวีเดน	อินเดีย	ญี่ปุ่น
สัดส่วนผู้แทน หญิงในสภา	63.8%	45-47%	~15% (ระดับชาติ), 33% (ท้องถิ่น)	<15%
Self (สภาวะตัวตน)	• ผู้หญิงได้รับการยอมรับจากบทบาทฟื้นฟูประเทศ • มีความมั่นใจจากประสบการณ์จริง	• การศึกษาสูงและเท่าเทียม • ปลุกฝังความเสมอภาคตั้งแต่เด็ก • มีแบบอย่างผู้นำหญิงมากมาย	• พัฒนาความมั่นใจผ่านการเมืองท้องถิ่น • ปัญหา "ตัวแทนนามธรรม"	• การศึกษาสูง • ขาดแรงจูงใจเข้าสู่การเมือง • ขาดแบบอย่างผู้นำหญิง
Structure (สถาบัน)	• โควตาบังคับในรัฐธรรมนูญ 30% • กองทุนและโครงการอบรม • ปฏิรูปหลังวิกฤต	• โควตาพรรคสมัครใจ • Zipper System • รัฐสวัสดิการแข็งแกร่ง	• โควตา 33% ในท้องถิ่น (1993) • โควตาระดับชาติผ่าน 2023 • การสนับสนุนจาก NGOs	• ไม่มีโควตา • การเมืองแบบตระกูล • พรรคไม่สนับสนุน
Situation (สถานการณ์)	• วิกฤตฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ 1994 • ขาดแคลนผู้ชายวัยทำงาน • ความจำเป็นเร่งด่วนปฏิรูป	• ขบวนการสตรีนิยมต่อเนื่องตั้งแต่ 1970s • วัฒนธรรมเท่าเทียมเป็นบรรทัดฐาน	• แรงกดดันจากขบวนการสตรี • โลกาภิวัตน์ • วัฒนธรรมปิตาธิปไตยยังแข็งแกร่ง	• ขบวนการสตรีนิยมไม่แข็งแกร่ง • ค่านิยมชายเป็นใหญ่ดั้งเดิมคงอยู่ • ไม่มีวิกฤตกดดัน
วงจรเสริมพลัง	เชิงบวก	เชิงบวก	เชิงบวกบางส่วน	เชิงลบ

2.3.2 สรุปกรณีศึกษาแต่ละประเทศ

รวันดา: จากวิกฤตสู่การเปลี่ยนแปลง

หลังเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ปี 1994 รวันดาเผชิญการขาดแคลนแรงงานชายจำนวนมาก ผู้หญิงจึงกลายเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูประเทศ วิกฤตครั้งนี้สร้างช่องว่างทางอำนาจและสร้างความชอบธรรมในการปรับโครงสร้างสังคม รัฐบาลประกาศรัฐธรรมนูญปี 2003 ที่กำหนดโควตาผู้หญิงอย่างน้อยร้อยละ 30 ส่งผลให้สัดส่วนจริงเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 60 (Ryan & Woods, 2019) กรณีรวันดาแสดงให้เห็นว่าวิกฤตสามารถสร้างโอกาสหากมีการปฏิรูปสถาบันที่เป็นรูปธรรมและการพัฒนาศักยภาพผู้หญิงอย่างจริงจัง

สวีเดน: วัฒนธรรมเท่าเทียมและระบบที่เปิดกว้าง

ความสำเร็จของสวีเดนไม่ได้เกิดจากวิกฤตหรือการปฏิรูปแบบฉับพลัน แต่เป็นผลจากการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปและเป็นระบบ พรรคการเมืองมีระบบโควตาพรรค (Party Quotas) และกลไกการสลับเรียงผู้สมัคร (Zipper System) โดยสมัครใจ รัฐสวัสดิการที่แข็งแกร่งสนับสนุนผู้หญิงให้สามารถทำงานทางการเมืองควบคู่กับบทบาทครอบครัว (Freidenvall, 2018) วัฒนธรรมการเมืองแบบเท่าเทียมกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม บทเรียนจากสวีเดนชี้ว่าความสำเร็จเกิดจากการบูรณาการระหว่างค่านิยมทางสังคม นโยบายรัฐ และการพัฒนาศักยภาพบุคคลอย่างต่อเนื่อง

อินเดีย: โควตาท้องถิ่นและความท้าทายระดับชาติ

ปี 1993 อินเดียแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อกำหนดโควตาผู้หญิงอย่างน้อยหนึ่งในสามในสภาท้องถิ่น (Panchayati Raj) ส่งผลให้มีผู้หญิงกว่า 1 ล้านคนเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่น (Chandra, 2004) การปฏิรูปนี้สร้างผลกระทบในการเสริมพลังผู้หญิงจากฐานราก แต่ยังมีข้อจำกัดคือปัญหา "ตัวแทนนามธรรม" ที่สามีหรือญาติผู้ชายเป็นผู้ใช้อำนาจแทน และการขยายผลสู่ระดับชาติเป็นไปอย่างช้า จนกระทั่งโควตา 33% ในรัฐสภาผ่านในปี 2023 อินเดียเป็นตัวอย่างของการใช้ "พื้นที่ท้องถิ่น" เป็นฐานสร้างความเปลี่ยนแปลงระยะยาว

ญี่ปุ่น: ความท้าทายจากวัฒนธรรมปิตาธิปไตย

แม้ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่และผู้หญิงมีการศึกษาสูง แต่สัดส่วนผู้หญิงในรัฐสภายังคงต่ำกว่าร้อยละ 15 เนื่องจากโครงสร้างสถาบันการเมืองและสังคมมีอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ การไม่มีกลไกโควตา การเมืองแบบตระกูล (Hereditary Politics) ระบบสวัสดิการไม่เพียงพอ และวัฒนธรรมองค์กรที่ไม่เอื้อต่อผู้หญิง

(Iwanaga, 2008) กรณีญี่ปุ่นแสดงให้เห็นถึง "วงจรเสริมกำลังเชิงลบ" ที่วัฒนธรรมปิตาธิปไตยทำให้สถาบันไม่ได้รับการปฏิรูป สถาบันที่ไม่เอื้อทำให้ผู้หญิงขาดแรงจูงใจ และการขาดผู้หญิงในตำแหน่งผู้นำยิ่งเสริมวัฒนธรรมปิตาธิปไตยให้คงอยู่

2.3.3 บทเรียนสำหรับประเทศไทย

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ สามารถสังเคราะห์บทเรียนสำคัญสำหรับบริบทไทยได้ดังนี้:

1) ความจำเป็นของการบูรณาการทั้งสามมิติ รวันดาและสวีเดนแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จเกิดจากการที่สถานะตัวตน สถาบัน และสถานการณ์ทำงานร่วมกันและสร้างวงจรเสริมพลังเชิงบวก ญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่าการมีทุนมนุษย์ที่พร้อมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอหากสถาบันและสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย สำหรับไทย จำเป็นต้องมีแผนบูรณาการที่ทำงานทั้งสามมิติพร้อมกัน

2) การออกแบบระบบโควตาที่เหมาะสม รวันดาใช้โควตาบังคับที่ให้ผลรวดเร็ว สวีเดนใช้โควตาพรรคสมัครใจที่ยั่งยืน อินเดียเริ่มจากท้องถิ่นก่อนขยายสู่ชาติ ไทยอาจพิจารณากลยุทธ์แบบผสมที่ใช้โควตาบังคับในระดับท้องถิ่นควบคู่กับการส่งเสริมโควตาพรรคในระดับชาติ

3) การใช้ประโยชน์จากจุดแข็งทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีความยืดหยุ่นมากกว่าญี่ปุ่น และผู้หญิงไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างแข็งแกร่ง ควรนำเสนอบทบาททางการเมืองเป็นการ "ขยาย" บทบาทที่มีอยู่ ไม่ใช่การ "ท้าทาย" วัฒนธรรม พร้อมใช้สื่อสังคมออนไลน์และเยาวชนรุ่นใหม่เป็นกลไกสร้างการเปลี่ยนแปลง

โดยสรุป การวิเคราะห์เปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่าการเสริมพลังผู้หญิงในการเมืองไม่มีสูตรสำเร็จเดียว แต่ทุกประเทศที่ประสบความสำเร็จต่างมีการบูรณาการทั้งสามมิติของกรอบ 3S อย่างมีประสิทธิภาพ บทเรียนเหล่านี้ชี้ทางในการออกแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยไม่จำเป็นต้องรอวิกฤตหรือใช้เวลาหลายทศวรรษ

3. สรุป

การเสริมพลังของผู้หญิงในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองระดับประเทศเป็นพลวัตที่ซับซ้อนและเป็นพหุมิติ จากการทบทวนและสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า การอธิบายปรากฏการณ์นี้ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างมิติแรงจูงใจและศักยภาพของบุคคล (ตามแนวคิดของ Maslow, 1943; Deci & Ryan, 1985; Becker, 1964; Crenshaw, 1989) มิติโครงสร้างสถาบันและวัฒนธรรมทางการเมือง (ตามแนวคิดของ Almond & Verba, 1963;

Walby, 1990; Kitschelt & Wilkinson, 2007; Krook, 2009) และมีสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ซึ่งเป็นมิติที่มักถูกมองข้ามในการศึกษาที่ผ่านมา

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาจากสี่ประเทศวันดา สวีเดน อินเดีย และญี่ปุ่น แสดงให้เห็นพลวัตของ "วงจรเสริมกำลัง" (Reinforcing Cycles) ที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลว วันดาและสวีเดนสร้างวงจรเสริมกำลังเชิงบวก โดยสถานการณ์สร้างโอกาสสถาบันถูกปฏิรูป สภาวะตัวตนของผู้หญิงได้รับการพัฒนา และผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จกลับมาเสริมสร้างสถานการณ์และสถาบันให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น (Ryan & Woods, 2019; Freidenvall, 2018) ในทางตรงกันข้าม ญี่ปุ่นติดอยู่ในวงจรเสริมกำลังเชิงลบ โดยวัฒนธรรมปิตาธิปไตยทำให้สถาบันไม่ได้รับการปฏิรูป สถาบันที่ไม่เอื้ออำนวยทำให้ผู้หญิงขาดแรงจูงใจและโอกาส และการขาดผู้หญิงในตำแหน่งผู้นำยิ่งเสริมวัฒนธรรมปิตาธิปไตยให้คงอยู่ (Iwanaga, 2008) อินเดียอยู่ในจุดกึ่งกลาง โดยการปฏิรูปในระดับท้องถิ่นสร้างการเปลี่ยนแปลงบางส่วน (Chandra, 2004) แต่ยังเผชิญความท้าทายในการขยายผลสู่ระดับชาติ

บทเรียนสำคัญจากกรณีศึกษาสามประการ ประการแรก วันดาแสดงให้เห็นว่าวิกฤตสามารถเปลี่ยนเป็นโอกาสหากมีการปฏิรูปสถาบันที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะโควตาบังคับในรัฐธรรมนูญร่วมกับการสนับสนุนที่เป็นระบบ แม้ประเทศไทยไม่ได้เผชิญวิกฤตเช่นวันดา แต่สามารถสร้าง "ความจำเป็นเร่งด่วน" ผ่านการรณรงค์และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ประการที่สอง สวีเดนชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จที่ยั่งยืนมาจากการพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองที่เท่าเทียมผ่านการศึกษาและการสร้างกลไกสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น โควตาพรรคสมัครใจ ระบบ Zipper และรัฐสวัสดิการที่แข็งแกร่ง สังคมไทยสามารถเรียนรู้จากการบูรณาการความเสมอภาคทางเพศเข้าในระบบการศึกษาและการสร้างระบบสนับสนุนที่ครอบคลุม ประการที่สาม อินเดียให้บทเรียนว่าการเริ่มต้นจากระดับท้องถิ่นสามารถสร้างฐานผู้นำหญิงและสร้างการยอมรับในสังคมก่อนขยายสู่ระดับชาติ อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีกลไกป้องกัน "ตัวแทนนามธรรม" เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจริง

สำหรับบริบทประเทศไทย การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่าความท้าทายหลักประกอบด้วย 1) ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างพรรคการเมืองที่มีอยู่ในมือกลุ่มชายผู้มีอำนาจ 2) การขาดมาตรการโควตาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ (Krook, 2010; Tripp, 2015) และ 3) ค่านิยมชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมการเมือง (Jernsittiparsert, 2016) การแก้ไขปัญหเหล่านี้ต้องอาศัยกลยุทธ์แบบผสมที่เรียนรู้จากประสบการณ์ของหลาย

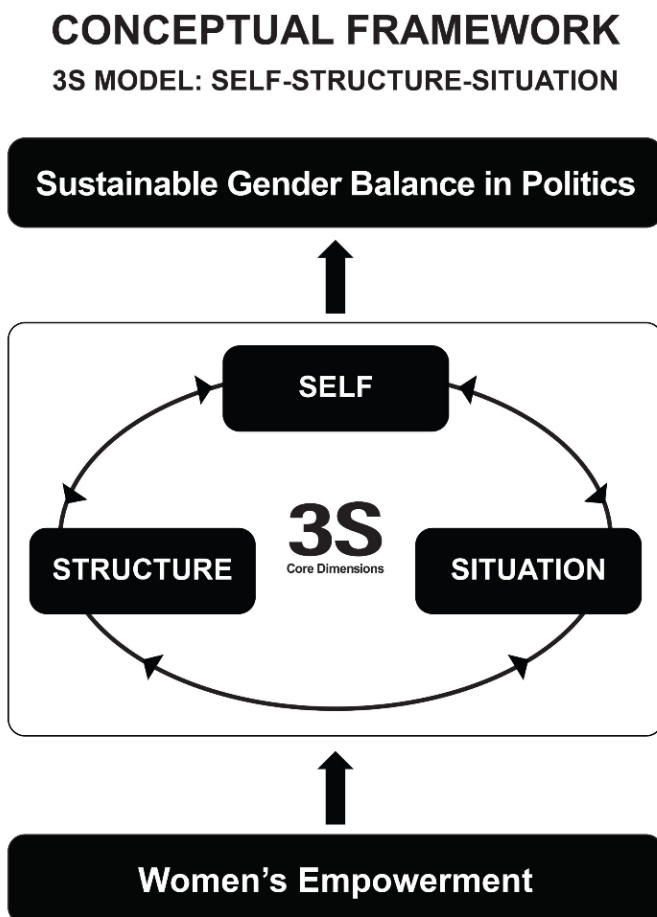

ประเทศ โดยไม่ใช้การเลียนแบบประเทศใดประเทศหนึ่งโดยตรง แต่เป็นการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทไทยที่มีความเฉพาะเจาะจง

แนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงครอบคลุมทั้งการพัฒนาศักยภาพ และแรงจูงใจของผู้หญิง การปฏิรูปโครงสร้างสถาบันผ่านกลไกและระบบสนับสนุน และการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของสาธารณะผ่านสื่อและการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับกรอบการเสริมพลังของ Kabeer (1999) ที่เน้นการเข้าถึงทรัพยากร การแสดงออกถึงศักยภาพ และการบรรลุผลลัพธ์ที่มีความหมาย การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่การเพิ่มจำนวนผู้แทนหญิงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างระบบการเมืองที่เปิดกว้างและเท่าเทียม ซึ่งผู้หญิงสามารถมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการกำหนดทิศทางของสังคม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (United Nations, 2015) และหลักการตามอนุสัญญา CEDAW (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women), 2019) รวมถึงการตระหนักว่าการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญต่อความหลากหลายของนโยบายสาธารณะและความชอบธรรมทางการเมือง (Paxton, Hughes, & Barnes, 2020)

4. องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงมักเน้นวิเคราะห์ปัจจัยเฉพาะด้าน เช่น การพัฒนาศักยภาพของบุคคล การปฏิรูปกฎหมาย หรือบทบาทของขบวนการทางสังคม โดยไม่ได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างปัจจัยเหล่านี้อย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงนำเสนอ กรอบแนวคิดใหม่ "สามพลังเพื่อความยั่งยืน" (3ส: สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์) เพื่ออธิบายการเสริมพลังของผู้หญิงในเชิงบูรณาการ โดยมุ่งเน้นไปที่การเชื่อมโยงระหว่างพลังจากตัวบุคคล สถาบัน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยั่งยืนและความสมดุลทางเพศในระบบการเมือง (Sustainable Gender Balance in Politics) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิด สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์ (3ส) หรือ Self-Structure-Situation (3S)

กรอบแนวคิด 3ส นำเสนอองค์ความรู้ใหม่สามประการที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจการเสริมพลังผู้หญิงในทางการเมือง โดยกรอบ 3ส อธิบายพลวัตของการเสริมพลังผ่านมุมมองเชิงระบบ (Systems Perspective) โดยเปิดเผยกลไกของวงจรเสริมกำลัง (Reinforcing Cycles) ความสำเร็จหรือความล้มเหลวเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาวะตัวตน สถาบัน และสถานการณ์ที่สร้างพลวัตเชิงบวกหรือเชิงลบ วงจรเชิงบวกเกิดเมื่อผู้หญิงที่มีศักยภาพได้รับการสนับสนุนจากสถาบันและสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย นำไปสู่ความสำเร็จที่สร้างแบบอย่าง กัดดันให้สถาบันปฏิรูป และเปลี่ยนทัศนคติสังคม ส่วนวงจรเชิงลบเกิดเมื่อผู้หญิงขาดศักยภาพ เผชิญ

สถาบันที่ไม่เอื้ออำนวยและสังคมที่มีอคติ ทำให้มีผู้หญิงประสบความสำเร็จน้อย ขาดแบบอย่าง และสถาบันไม่มีแรงกดดันปฏิรูป การทำความเข้าใจพลวัตเหล่านี้จึงเป็นกุญแจในการออกแบบกลยุทธ์เพื่อสร้างวงจรเชิงบวกและหยุดวงจรเชิงลบ

นอกจากนั้น กรอบ 3ส ยังสามารถอธิบายความสำคัญของการบูรณาการต่อความยั่งยืน ซึ่งแตกต่างจากแนวทางเดิมที่เน้นแก้ปัญหาเพียงมิติเดียว การพัฒนาศักยภาพผู้หญิงเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากสถาบันยังสร้างอุปสรรคเช่นเดียวกัน การปฏิรูปสถาบัน เช่น ระบบโควตา จะไม่ยั่งยืนหากผู้หญิงขาดความพร้อม หรือสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย เช่น สื่อนำเสนอในมุมเสียดสี หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอคติ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นเพียงการเพิ่มจำนวนเชิงสัญลักษณ์ ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ยั่งยืน ความยั่งยืนจึงเกิดจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยทั้งสามที่เสริมพลังซึ่งกันและกัน เมื่อพัฒนาไปพร้อมกัน ผู้หญิงจะเข้าถึงทรัพยากร (Access) แสดงศักยภาพ (Agency) และกำหนดทิศทางสังคม (Achievement) ได้อย่างแท้จริง

4.1 กรอบแนวคิด สภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์ (3ส)

4.1.1 สภาวะตัวตน (Self)

ปัจจัยในระดับบุคคลเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมพลัง มิติด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความมั่นใจ แรงจูงใจภายใน และความทะเยอทะยาน ทำให้ผู้หญิงกล้าก้าวข้ามข้อจำกัดและอุปสรรค ขณะที่มิติด้านภาวะผู้นำ เช่น การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ การเจรจาต่อรอง การสร้างเครือข่าย และการบริหารจัดการ เป็นทุนมนุษย์ที่เพิ่มศักยภาพให้ผู้หญิงสามารถแข่งขันและรักษาบทบาทในระบบการเมืองได้อย่างมั่นคง กรอบ 3ส อธิบายว่าสภาวะตัวตนที่เข้มแข็งไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลมาจากการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการสร้างประสบการณ์ สภาวะตัวตนที่แข็งแกร่งช่วยให้ผู้หญิงสามารถเป็นแบบอย่างที่ยั่งยืน สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้หญิงรุ่นต่อไปและขับเคลื่อนวงจรเสริมกำลังเชิงบวก

4.1.2 สถาบัน (Structure)

โครงสร้างทางการเมืองและสังคมทำหน้าที่เป็น "เงื่อนไขเชิงระบบ" ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อโอกาสของผู้หญิง ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ ระบบพรรคการเมือง กลไกการคัดเลือกผู้สมัคร กฎหมายเลือกตั้ง นโยบายโควตาทางเพศ รัฐสวัสดิการ และระบบอุปถัมภ์ กรอบ 3ส อธิบายว่าสถาบันมีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่หรือสร้างกำแพงกีดขวาง การทำความเข้าใจระบบหรือโครงสร้างสถาบันจึงช่วยอธิบายได้ว่าทำไมผู้หญิงแม้จะมีศักยภาพสูง แต่ยังคงมีสัดส่วนในสภา

ผู้แทนราษฎรต่ำกว่าผู้ขายอย่างมีนัยสำคัญ สถาบันที่เอื้ออำนวยจะสร้างโอกาสให้ผู้หญิงสามารถแสดงศักยภาพและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างมีความหมาย

4.1.3 สถานการณ์ (Situation)

พลวัตทางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาเป็นมิติที่มักถูกมองข้ามแต่มีความสำคัญสูง สถานการณ์ต่างๆ เช่น การสืบทอดอำนาจทางการเมืองในครอบครัว การเคลื่อนไหวทางสังคม บทบาทของสื่อดิจิทัล ความคาดหวังของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนวิกฤตการณ์ไม่ว่าจะเป็นภาวะโรคระบาด รัฐประหาร หรือภัยพิบัติ ล้วนสร้าง "หน้าต่างแห่งโอกาส" (Window of Opportunity) หรือ "กำแพงแห่งอุปสรรค" กรอบ 3ส ชี้ให้เห็นว่าการเข้าใจและใช้ประโยชน์จากสถานการณ์อย่างชาญฉลาดเป็นกุญแจสำคัญในการเร่งการเปลี่ยนแปลง การมองผ่านมิติสถานการณ์จึงทำให้เห็นว่า "โอกาสทางการเมือง" ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการตัดสินใจของบุคคลหรือการจัดการของสถาบัน แต่ยังขึ้นอยู่กับจังหวะเวลาและกระแสทางสังคมที่ซับซ้อน

4.2. ตัวขับเคลื่อนหลักของการเสริมพลัง (Key Drivers)

แม้กรอบแนวคิด 3ส จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัต แต่กรอบดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการผลักดันจากตัวขับเคลื่อนหลักสามประการที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาสถานะตัวตนผ่านการศึกษาและอบรม (Education & Training) การปฏิรูปโครงสร้างสถาบันผ่านข้อกำหนดเชิงสถาบัน (Institutional Mandates) อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเมือง และการสร้างอุปสงค์ทางสังคม (Demand Creation) ในบริบทความเท่าเทียมให้สังคมสนับสนุนผู้หญิงในบทบาทผู้นำทางการเมืองมากขึ้น

4.2.1 การพัฒนาสถานะตัวตนผ่านการศึกษา (Education & Training)

การศึกษาและการอบรมพัฒนาศักยภาพถือเป็นหัวใจของการสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีความพร้อมต่อการเข้าสู่ระบบการเมือง การลงทุนในด้านการศึกษา การอบรมทักษะภาวะผู้นำ การสร้างความมั่นใจ และการเสริมสร้างเครือข่ายสังคมทางการเมือง ช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าใจสถานะตัวตน เกิดการพัฒนาตนเอง และแข่งขันได้ทัดเทียมกับผู้ชาย การศึกษายังมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของสังคม โดยปลูกฝังค่านิยมเรื่องความเสมอภาคทางเพศตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ไปจนถึงสถาบันการเมือง

โดยกระทรวงศึกษาธิการและสถาบันการศึกษา ร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมอาจมีการพัฒนาหลักสูตร "ภาวะผู้นำหญิงทางการเมือง" ที่ครอบคลุมทักษะจิตวิทยาผู้นำ การสื่อสาร

การเจรจาต่อรอง และการสร้างเครือข่าย รวมถึงการจัดตั้งโครงการพี่เลี้ยงทางการเมือง (Political Mentorship) เชื่อมโยงนักการเมืองหญิงที่ประสบความสำเร็จกับผู้หญิงรุ่นใหม่ โดยพรรคการเมือง และองค์กรพัฒนาผู้นำหญิง

4.2.2 การปฏิรูปข้อกำหนดเชิงสถาบัน (Institutional Mandates)

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นรากฐานที่สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติของสังคมต่อผู้หญิงในฐานะผู้นำ หากสังคมยังคงยึดติดกับค่านิยมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงก็จะถูกจำกัดพื้นที่ทางการเมือง หรือ ระบบอุปถัมภ์ส่งผลเชิงลบต่อผู้หญิงที่ไม่มีเครือข่ายครอบครัวทางการเมืองสนับสนุน แม้ว่าจะมีศักยภาพหรือกลไกทางกฎหมายที่สนับสนุนก็ตาม การสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่เคารพความเสมอภาคทางเพศจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยกระดับความชอบธรรมและการยอมรับผู้หญิงในตำแหน่งทางการเมือง โดยสื่อมวลชนสามารถพัฒนาจรรยาบรรณสื่อด้านความเสมอภาคทางเพศ หรือ ใช้สื่อดิจิทัลส่วนบุคคลในการนำเสนอความคิดเห็นและข้อเท็จจริง เพื่อลดการนำเสนอที่เน้นเพียงรูปลักษณ์ภายนอกของนักการเมืองหญิงและเพิ่มการนำเสนอผลงานและนโยบายของผู้หญิงในฐานะผู้นำ ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและนโยบายพรรคการเมือง ที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมากขึ้นในเวทีการเมือง

4.2.3 การสร้างอุปสงค์ทางสังคม (Demand Creation)

แม้ผู้หญิงจะมีศักยภาพสูงเพียงใด หากไม่มี “ความต้องการ” และแรงสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมจากสังคม การเปลี่ยนแปลงก็อาจไม่เกิดขึ้นจริง ปัจจัยเชิงสถานการณ์ เช่น กระแสการเคลื่อนไหวทางสังคม การรณรงค์ขององค์กรภาคประชาชน การกดดันจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนวิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือสังคม สามารถสร้างความตระหนักและเพิ่มความต้องการผู้แทนหญิงในระบบการเมือง การสร้างความต้องการจึงมีบทบาทเป็นแรงผลักดันให้โครงสร้างและนโยบายตอบสนองต่อการเสริมพลังผู้หญิงอย่างจริงจัง โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งอาจกำหนดให้พรรคการเมือง กำหนดโควตาผู้สมัครหญิง พร้อมบทลงโทษการตัดเงินอุดหนุนสำหรับพรรคที่ไม่ปฏิบัติตาม

4.3. การบูรณาการเพื่อความยั่งยืน (Integrated Approach to Sustainability)

การเสริมพลังของผู้หญิงไม่สามารถบรรลุผลได้หากขาดการบูรณาการทั้งกรอบสามพลัง (3ส) และตัวขับเคลื่อนหลักที่กล่าวมา เมื่อสภาวะตัวตนได้รับการเสริมสร้างผ่านการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพ โครงสร้างสถาบันได้รับแรงขับเคลื่อนจากการปฏิรูปข้อกำหนดเชิงสถาบัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้น และสถานการณ์ถูก

ขับเคลื่อนด้วยอุปสงค์ทางสังคมที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ทั้งสามมิติจะทำงานร่วมกันเป็นพลวัตที่ทรงพลังและยั่งยืน (Pornpongsaroj, 2025)

การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้เห็นว่าการเสริมพลังของผู้หญิงในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองมิใช่เพียงการเพิ่มจำนวนผู้แทนหญิง แต่เป็นการสร้างระบบการเมืองที่เปิดกว้างและเท่าเทียมในเชิงคุณภาพ เมื่อสภาวะ-สถาบัน-สถานการณ์ ได้รับการผลักดันจากตัวขับเคลื่อนที่เหมาะสม จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยั่งยืน และความสมดุลทางเพศในการเมือง ซึ่งผู้หญิงสามารถมีบทบาทในทุกกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ และไม่ถูกจำกัดเพียงตำแหน่งเชิงสัญลักษณ์ ผู้หญิงจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการเมือง (Access) แสดงออกถึงศักยภาพอย่างเต็มที่ (Agency) และบรรลุผลสำเร็จที่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายต่อสังคม (Achievement) ได้อย่างแท้จริง

ในภาพรวม การบูรณาการสามพลังกับตัวขับเคลื่อนหลักคือการวางรากฐานของประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและสมดุลทางเพศ ไม่เพียงสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ โดยเฉพาะประเด็นความเสมอภาคทางเพศ แต่ยังสะท้อนถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกคนอย่างแท้จริง กรอบ 3ส จึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือทางทฤษฎีสำหรับการวิเคราะห์ แต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบนโยบายและกลยุทธ์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, NY: Routledge.
- Chandra, K. (2004). *Why ethnic parties succeed: Patronage and ethnic head counts in India*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/9781108573481>

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139-167.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York, NY: Springer.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Freidenvall, L. (2018). Gender equality without legislated quotas in Sweden. In E. Lépinard & R. Rubio-Marín (Eds.), *Transforming gender citizenship: The irresistible rise of gender quotas in Europe* (pp. 366–399). Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/9781108147767>
- Inter-Parliamentary Union. (2025). Women in parliament 1995-2025. Retrieved from <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2025-03/women-in-parliament-1995-2025>
- Iwanaga, K. (2008). *Women’s political participation and representation in Asia: Obstacles and challenges*. Copenhagen: NIAS Press.
- Jermstittiparsert, K. (2016). Culture of 'Elephant Forelegs-Hind Legs': A Debate on the Actuality of Sexual Politics in Thai Society. *The Social Sciences*, 11(1), 20-28. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2812187>
- Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women’s empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435-464. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>
- Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). *Patrons, clients, and policies: Patterns of democratic accountability and political competition*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Krook, M. L. (2009). *Quotas for women in politics: Gender and candidate selection reform worldwide*. Oxford: Oxford University Press.
- Krook, M. L. (2010). *Quotas for women in politics: Gender and candidate selection reform worldwide*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195375671.001.0001>
- Krook, M. L. (2015). Female quotas in parliament: Do they make a difference? In J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd ed.) (pp. 888-892). Amsterdam: Elsevier. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.64064-3>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Paxton, P., Hughes, M. M., & Barnes, T. D. (2020). *Women, politics, and power: A global perspective* (4th ed.). Rowman & Littlefield.
- Pornpongsaroj, T. (2025). *The dynamic 3S framework: A women's empowerment model for gender balance in politics: A case study of the House of Representatives in Thailand*. (doctoral dissertation). Rangsit University, Pathum Thani.
- Ryan, C., & Woods, R. (2019). Women's political empowerment: Lessons for subnational levels of government - Nepal, Pakistan, Rwanda, and Indonesia. In Information Resources Management Association (Ed.), *Gender and diversity: Concepts, methodologies, tools, and applications* (pp. 406–426). Hershey, PA: IGI Global. Retrieved from <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-6912-1.ch020>
- Tripp, A. M. (2015). *Women and power in post-conflict Africa*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/CBO9781316336014>

United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. New York, NY: United Nations. Retrieved from <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women). (2019). *Convention on the elimination of all forms of discrimination against women (CEDAW): General recommendations*. New York, NY: United Nations.

Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.

Wollstonecraft, M. (1995). *A vindication of the rights of woman* Ontario: Broadview Press.